

УДК 37.037:793.3(07)

Вікторія Сизоненко

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ НАПОЛЕГЛИВОСТІ І ВПЕВНЕНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ХОРЕОГРАФІЄЮ

Розвиток конкретної дитини кваліфікується як мета, результат і головний критерій педагогічної діяльності. На формуючому етапі наших досліджень був розроблений комплекс прийомів виховання наполегливості і впевненості в собі у дітей 6–10-річного віку, які базуються на розумінні того, що ці якості є базовою характеристикою особистості. Хореографічне мистецтво – це один з видів художньо-творчої діяльності, за допомогою якого відображається внутрішній світ дитини. Хореографічна діяльність сприяє формуванню морально-вольових якостей учнів через правильно організовану навчально-виховну діяльність на уроці.

Ключові слова: *впевненість, наполегливість, хореографія, хореографічне мистецтво, психолого-педагогічні умови виховання.*

Развитие конкретного ребёнка квалифицируется как цель, результат и главный критерий педагогической деятельности. На формирующем этапе наших исследований был разработан комплекс приемов воспитания настойчивости и уверенности в себе у детей 6–10-летнего возраста, основанных на понимании того, что эти качества являются базовой характеристикой личности. Хореографическое искусство - это один из видов художественно-творческой деятельности, с помощью которого отображается внутренний мир ребенка. Хореографическая деятельность способствует формированию морально-волевых качеств учащихся через правильно организованную учебно-воспитательную деятельность на уроке.

Ключевые слова: *уверенность, настойчивость, хореография, хореографическое искусство, психолого-педагогические условия воспитания.*

A development of a concrete child is characteristic as an aim, a result and a main criterion of pedagogical activity. On the forming stage of our research we work out the complex of receptions of the persistence and confidence education to the children of 6–10-years old age which are based on understanding of these internals and the personality description. Choreographic art is one of the types of artistically creative activity by means of there is the representation of child's inner world. Using choreographic lessons we try develop psychological internals of students; the most important internal are a persistence and will-power which give a child a confidence in her/himself. The article reveals the psychological and pedagogical conditions of education in

elementary school perseverance and confidence in the course of employment choreographic art: formation at younger schoolboys of general positive attitude towards studies choreography and the results achieved; purposeful use of active methods of mastering the various movements of the dance as a component of content elements.

Key words: *confidence, persistence, choreography., choreography, psychological and pedagogical conditions of education.*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства істотно підвищилися вимоги до здатності зростаючої особистості поводитися компетентно, у складних умовах життя виявляти мобільність, наполегливість, впевненість у собі. Зміна суспільних пріоритетів, модернізація національної системи освіти на засадах особистісно орієнтованого підходу об'єктивують необхідність посилення уваги до створення в сім'ї та навчальних закладах сприятливих умов для розвитку самостійної, творчої, життєздатної людини з розвинутою самоповагою і почуттям самовартості. Цьому сприятиме впровадження у педагогічну практику особистісно орієтованого виховання учнів початкових класів як суб'єктів життєдіяльності, здатних приймати самостійні рішення, відповідати за свої дії, довіряти власному досвіду й можливостям.

Сучасні теоретико-експериментальні праці акцентують увагу на різних аспектах виховання наполегливості та впевненості, а саме: механізмах формування цих процесів (В. Висоцький, О. Долинна) [6; 8]; специфіці виникнення і розвитку наполегливості в різних видах; впливі наполегливості та впевненості на досягнення успіху в діяльності (Ф. Івашенко) [10]; наполегливості та впевненості у собі як соціально-психологічній характеристиці особистості (В. Ромек, В. Гарбузов) [12, с. 7].

Проблемі виховання наполегливості і впевненості та умовам їх формування на різних етапах онтогенезу присвячено низку педагогічних (Ш. Амонашвілі, А. Белкін [1; 4]) та психологічних (М. Лісіна, Є. Дрозденко [11; 9]) досліджень, які важливу роль у вихованні означених особистісних якостей відводять різним видам життєдіяльності, наступності в діяльності сім'ї, дошкільного навчального закладу і початкової школи.

Доцільність вивчення феноменів наполегливості та впевненості в молодшому шкільному віці обумовлена появою таких новоутворень свідомості особистості, як довільність поведінки, особистої свідомості, супідрядності мотивів, внутрішнього плану дій та рефлексії у молодшому шкільному віці.

Однак, процес виховання наполегливості та впевненості молодшого школяра не обмежується набуттям ним знань та особистісних якостей, а визначається своїми специфічними механізмами, передумовами та динамікою, обумовлюється не тільки внутрішніми потребами особистості, її віково-статевими та індивідуальними особливостями, установками,

стратегіями самооцінювання, а й зовнішніми умовами – наявністю-відсутністю сприятливого виховного середовища.

Сучасні теоретико-експериментальні праці акцентують увагу на різних аспектах виховання наполегливості та впевненості, а саме: механізмах формування цих процесів); специфіці виникнення і розвитку наполегливості в різних видах діяльності – суспільній і навчальній; впливі наполегливості та впевненості на досягнення успіху.

Проблемі виховання наполегливості і впевненості та умовам їх формування на різних етапах онтогенезу присвячено низку педагогічних та психологічних досліджень, які важливу роль у вихованні означених особистісних якостей відводять різним видам життєдіяльності, наступності в діяльності сім'ї, дошкільного навчального закладу і початкової школи.

Разом з тим у науковій літературі відсутня єдина думка щодо природи та механізмів формування наполегливості та впевненості; чітко не диференційована вікова специфіка, не виділено чинники виховання цих вольових якостей в молодшому шкільному віці засобами хореографічного мистецтва; вимагають конкретизації психолого-педагогічні умови забезпечення наступності у вихованні цих якостей особистості в дошкільному та молодшому шкільному віці; потребують уточнення характеристики наполегливості та впевненості представників різної статі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні психолого-педагогічних умов виховання в молодших школярів наполегливості та впевненості у процесі занять хореографією.

В учнів початкових класів недостатньо сформовані такі особистісні вольові якості як наполегливість та впевненість у собі, а це дало змогу визначити та обґрунтувати психолого-педагогічні умови виховання в молодших школярів наполегливості та впевненості в процесі занять хореографічним мистецтвом: формування в молодших школярів загального позитивного ставлення до занять хореографією та здобутих результатів; створення на заняттях ситуації успіху та надання досягнутому успіху гласності; систематичне заохочення дітей у процесі занять хореографічним мистецтвом, цілеспрямоване застосування активних методів в оволодінні різноманітними руховими діями як складовими елементами змісту танцю.

Розкриємо ці умови більш детальноше. У вихованні вольових якостей в дітей молодшого шкільного віку велику роль відіграє задоволення їхніх базових потреб: довіри, безпеки та захисту, любові, поваги, самооцінки та відчуття власної гідності. Вони реалізуються через усвідомлення дитиною своєї сили, досягнень, адекватності, компетентності. Їх задоволення викликає почуття впевненості, власної цінності, відчуття своєї корисності та значущості для рідних і близьких людей. Перешкоди, що стоять на шляху задоволення цих потреб, призводять до виникнення почуття неповноцінності та беззахисності. Тому виховний процес має будуватись

таким чином, щоб сприяти задоволенню вказаних потреб, подоланню труднощів та зміцненню впевненості в собі молодшого школяра. Виховання наполегливості та впевненості ми розглядаємо як процес, що передбачає забезпечення певних психолого-педагогічних умов, спрямованих на виховання і закріплення у дітей 6–10-и років цих якостей особистості.

Як зазначають провідні фахівці, у процесі онтогенезу складаються своєрідні механізми мотиваційно-сислової орієнтації, за допомогою яких вирішуються конкретні ситуації, що дозволяє виявити раніше приховану позитивну чи негативну цінність обставин та дій. При цьому позицію дитини як суб'єкта ми вважаємо важливою умовою виховання у неї наполегливості та впевненості в собі. Цей процес становлення особистості відбувається у постійній творчій активності, спрямованій на перебудову оточуючої дійсності і себе.

Як стверджує Б. Ананьєв, пізнаючи себе як суб'єкта діяльності, усвідомлюючи позитивні та негативні риси, аналізуючи власні дії та вчинки, дитина навчається більш-менш правильно оцінювати себе, стає впевненішою. Систематична робота педагога, спрямована на формування об'єктивного ставлення до себе, на думку вченого, полягає в конкретизації тих вимог, які ставить перед дитиною дорослий; обґрунтуванні оцінки результатів виконання завдань, аналізі їх якості, вправленні в оцінюванні робіт товаришів порівняно з власними, виявленні певних рис особистості, які сприяють або перешкоджають цій роботі [2, с. 28–32].

Виховання наполегливості і впевненості, на нашу думку, матиме кращі результати, якщо його основою буде формування загального позитивного ставлення до власної поведінки та її результатів. На формування наполегливості та впевненості, як уже відзначалось раніше, здійснюють відповідний вплив як особистий досвід вихованця, так і соціальне середовище.

На думку О. Серебрякової, висока стабільна неадекватна самооцінка свідчить про вироблення навичок самовпевненості. Такі діти, на думку вказаного фахівця, цілеспрямовані, прагнуть зайняти лідерські позиції, мають високий життєвий потенціал, незалежні, легко реалізуються в самостійній діяльності. Водночас вони нечутливі до впливів зовнішнього середовища, авторитарні, болісно переживають відсутність суспільного визнання та критичні зауваження. У своїх невдачах часто звинувачують інших або обставини, що склалися [13, с. 12].

На відміну від високої стабільної неадекватної низька стабільна неадекватна і низька стабільна адекватна самооцінка характеризують невпевненість. Таким дітям властиве неприйняття себе, власних якостей та здібностей. Вони схильні принижувати свої досягнення, намагаються уникати невдач, замість того, щоб прагнути досягти успіхів. За даними дослідження автора, висока стабільна адекватна самооцінка є ознакою

впевненості в собі [13, с. 15].

У вихованні наполегливості та впевненості у дітей ми використали правила, визначені І. Бехом, а саме: спиратись на їхні сильні сторони; уникати підкреслювання невдач; уміти і хотіти демонструвати повагу та віру у вихованців, приймати їх індивідуальність; уникати дисциплінарних покарань; вміти допомогти дитині й спонукати її до самостійного виконання завдань, підтримувати будь-які позитивні починання, звертатися до їхнього почуття відповідальності, уникати висміювання чи стримування ініціативи, методи і прийоми виховання будувати відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей; враховувати не лише той рівень розвитку, який уже досягнутий ними, а й перспективи найближчого майбутнього [5, с. 25].

Важливою психолого-педагогічною умовою виховання в молодших школярів наполегливості та впевненості є створення на заняттях з хореографії ситуації успіху та надання досягнутому успіху гласності.

Використання ситуацій успіху сприяє найбільш повному розкриттю і прояву особистості учня, оскільки оптимізує соціальну перцепцію, дозволяє найближчому оточенню сприймати його з кращого боку, нерідко змінює статус школярів, що знаходяться в психологічній ізоляції в середовищі ровесників. Зокрема, Н. Анікеєва довела, що при зміні позиції учня змінюються соціальні очікування оточуючих. У зв'язку з цим підкреслюється важливість надання досягнутому успіху гласності. В цьому випадку успіх, що досягається в одному виді діяльності, спонукає до досягнення успіху в іншому. Дуже важливо, щоб ситуація успіху відповідала можливостям школяра, для якого вона створюється учителем. Подібні ситуації дозволяють регулювати стосунки учнів опосередковано у сфері «колектив – учень», на відміну від безпосередньої взаємодії у сфері «учитель – учень» [3, с. 34–35].

Відомий дослідник даної проблеми А. Белкін зазначає, що необхідно використовувати на заняттях такі прийоми створення ситуацій успіху («Даю шанс», «Сповідь», «Прямуй за нами», «Емоційний сплеск», «Обмін ролями», «Зараження», «Еврика», «Навмисна помилка», «Лінія горизонту»). Тому важко говорити про якісь прийоми створення ситуацій успіху, але існують певні закономірності, які можна розробити у своєрідний алгоритм педагогічних дій [4, с. 41].

Науковцями встановлено, що у дітей, які одержують заохочення, швидше виробляються навички діяльності. Особливо потрібне заохочення на першій стадії навчання. Неуспіх на початку діяльності діє руйнівно, значно знижуючи загальну здатність до оволодіння діяльністю. Заохочення похвалою покращує і темп роботи, і її якість.

Тому наступною психолого-педагогічною умовою виховання в учнів молодшого шкільного віку наполегливості та впевненості є систематичне заохочення дітей у процесі занять хореографією. Адже позитивне

стимулювання обов'язково повинне містити у собі заохочення учня, такі, як порівняння минулих і теперішніх досягнень учня пропорційно затраченим зусиллям, а не здібностям; орієнтація учня на організацію роботи з метою одержання хороших результатів та ін.

У роботі вчителя великий наслідувальний і захоплюючий ефект мають його міміка, жести, що виражають радість вчителя за успіхи учня, його схвалення.

Якщо вихователь інтонаційно виразно говорить, що радіє за те чи те особисте надбання вихованця, – підкреслює І. Бех, – він індуктивно «заражає» останнього емоцією радості. Тоді сила переживання дитиною цього відчуття значно підвищуватиметься [5, с. 33].

Продумане використання заохочення дозволяє вихователю не лише пробуджувати почуття радості від успіху, впевненість у своїх силах, а й активізувати незадоволення недоліками, бажання їх виправити.

Моделюючи й створюючи для дітей ситуації успіху, стимулюючи їх діяльність, важливо одночасно діяти двосторонньо:

а) психологічно – з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей учня і колективу в цілому;

б) педагогічно, коли продумується вибір найбільш вдалого моменту у виховному процесі для її створення і організаційне забезпечення.

Отже, вчитель повинен володіти спеціальними знаннями та вміннями, необхідними йому в професійній діяльності для створення ситуацій успіху.

Подолання труднощів теж формує в дітей наполегливість і впевненість у досягненні мети, підштовхує до мобілізації усіх своїх сил. У зв'язку з цим необхідно спрямовувати зусилля молодших школярів у певне русло, організації поступу спочатку до ближніх, а від них – до більш далеких життєвих перспектив; наданні вихованцям можливості зрозуміти, що вони обов'язково досягнуть успіху, якщо докладатимуть зусиль і будуть терплячими. Таким чином потрібно формувати у молодших школярів здатність зміцнити віру в себе, у свої можливості, що є передумовою для виховання впевненості.

Будь-яка діяльність може позитивно впливати на виховання впевненості в собі за умови, якщо дитина сприйматиме її результат як цінність, завдяки якому можна самоствердитися, показати все, на що здатна. Щоб результат був виховним, дитина повинна свідомо ставитися не просто до того, що вийде в кінці роботи, а й до всього процесу її виконання. Адже правильно виховує лише гідний результат, у якому об'єктивні й суб'єктивні характеристики відповідають високим моральним зразкам.

Налагоджений контакт батьків з педагогами, їхня співдружність, єдність цілей, змісту виховання допомагає виявити причини тієї чи іншої поведінки та дібрати найефективніші прийоми впливу.

Отже, забезпечення єдності та узгодженості дій з боку сім'ї та закладів освіти у вихованні наполегливості та впевненості у молодших школярів визначається нами як наступна психолого-педагогічна умова.

Важливою психолого-педагогічною умовою виховання в молодших школярів наполегливості та впевненості є використання в процесі занять хореографічним мистецтвом активних методів. Сучасне хореографічне мистецтво, ґрунтуючись на танцювальних традиціях, які склалися впродовж багатьох віків, має дуже великі можливості у використанні різних активних методів впливу на особистість учня.

Аналізуючи значущість балетного мистецтва в розвитку гармонійної особистості, можна виділити такі методи виховання впевненості і наполегливості в процесі занять хореографічним мистецтвом: вправи, ігри (музично-пластичні, імітаційно-ігрові та сюжетно-рольові), метод творчої імпровізації, створення танцювальних комбінацій, етюдів тощо.

Серед прийомів виховання наполегливості та впевненості можна назвати: надання посильних завдань з поступовим підвищенням їхньої складності; допомога у разі необхідності; приклад упевненої поведінки та діяльності, уникнення негативних зауважень, підбадьорення, навіювання впевненості в тому, що діти зможуть виконати завдання.

Отже, заняття хореографією, яка включає в себе музику, ритміку, пластику і танець, приваблює увагу дитини, дає їй змогу реалізувати себе в фантазії у русі, музиці і ритмі. У той же час врахування визначених нами психолого-педагогічних умов забезпечує виховання в учнів молодшого шкільного віку впевненості та наполегливості як важливих особистісних вольових якостей.

Подальшого вивчення потребують обґрунтування методики виховання наполегливості та впевненості в інших вікових та соціальних групах. Перспективи вказаної проблеми пов'язані з концептуальним аналізом цих якостей у життєзначущих сферах, і, зокрема у хореографічній діяльності, встановленням характеру зв'язку зазначених якостей з близькими особистісними утвореннями, а саме: довірою до себе та світу, поглибленням аналізу взаємозв'язку батьківських установок на наполегливість та впевненість дітей, дослідженням особливостей прояву зазначених якостей у відносинах «педагог-дитина» тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш. А. Как живёте, дети?: пособие для учителей / Шалва Александрович Амонашвили. – М. : Просвещение, 1989. – 176 с.
2. Ананьев Б. Г. Подготовительный период в первом классе и формирование готовности детей к обучению / Борис Герасимович Ананьев. – М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1955. – 48 с.
3. Аникеева Н. П. Психологический климат в коллективе / Н. П. Аникеева. – М. : Просвещение, 1989. – 224 с.

4. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как ее создать / Август Соломонович Белкин . – М. : Просвещение, 1991. – 156 с.
5. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / Іван Дмитрович Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 203 с.
6. Высоцкий А. И. К вопросу развития инициативности у школьников // Вопросы психологии личности, 2-й выпуск. – Рязань: Рыбновская районная типография, 1975. – С. 64–65, 100–102.
7. Гарбузов В. И. Практическая психология или как вернуть ребёнку и подростку уверенность в себе, истинное достоинство и здоровье / Виленин Исаакович Гарбузов. – СПб. : АО «Сфера», 1994. – 160 с.
8. Долинна О. Формування у дитини морально-вольових якостей / Ольга Долинна // Дошкільне виховання. – 1989. – № 4. – С. 6–7.
9. Дрозденко Е. С. Психологические условия формирования положительного отношения к учению у младших школьников со слабой успеваемостью : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогическая психология» / Дрозденко Екатерина Семёновна. – К., 1985. – 167 с.
10. Иващенко Ф. И. Использование прошлых успехов учащихся на повышение их ответственности / Фёдор Иванович Иващенко // Вопросы психологии. – 2000. – №2. – С. 87–93.
11. Лисина М. И. Психология самопознания у дошкольников / М. И. Лисина, А. И. Сильвестру. – Кишинёв : Штиинца, 1983. – 110 с.
12. Ромек В. Г. Тренинг уверенности в себе в межличностных отношениях / Владимир Георгиевич Ромек. – СПб. : Речь, 2003. – 76 с.
13. Серебрякова Е. А. Уверенность в себе и условия ее формирования у школьников : дисс. ... канд. пед. наук / Серебрякова Е. А. – М., 1955. – 129 с.